

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ, 1867.

ΤΟΜΟΣ ΙΗ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 422.

ΠΕΡΙ ΣΟΥΛΙΟΥ.

« Ἄλλ' οὐκ εὐλογον οὕτω κρίνειν τὰ περὶ
 » ἀληθεύοντων ἢ ψευθεμένων· οἱ γὰρ τὸ
 » ἀνεξαπάτητον ἀσκοῦντες μετὰ πολλῆς
 » καὶ ἀκριβοῦς ἐρεύνης καὶ ἐξετάσεως τῶν
 » κατὰ τοὺς τόπους, βράδιον καὶ ἀσφαλῶς
 » ἀποφαίνονται περὶ τοῦ· τοὺς τοιοῦς δε
 » μὲν ἀληθεύειν, τοὺς τοιοῦς δὲ δὲ ψευθε-
 » σθαι, ἐν οἷς ἱστοροῦσι παραδόξοις.» (Ὁ-
 » ριγ. κατὰ Κέλσ. τόμ. ε', σελ. 276 ἐκ-
 » δεσ. Παρισ.)

Ὁ μακαρίτης Χ. Περίαιθός, ἐκδώσας ἤδη τὸ δεύ-
 τερον ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 1857 τὴν τοῦ Σουλίου
 καὶ Πάργας ἱστορίαν αὐτοῦ, ἀμέσως ἐν ἀρχῇ περὶ
 τῆς ὀνομασίας τοῦ Σουλίου λέγει τάδε· « Καθόσον
 » αἱ περιστάσεις καὶ τὰ μέσα μᾶς ἐπέτρεψαν, ἐζη-
 » τήσαμεν εἰς τοὺς πηλαιούς καὶ μεταγενεστέρους
 » γεωγράφους καὶ ἱστορικούς Ἕλληνας ὅπως εὕρωμεν
 » ἀκριβεστέρως πληροφορίας περὶ τῆς τοῦ Σουλίου ὀ-
 » νομασίας καὶ χρονολογίας, καὶ ἐπομένως νὰ κατα-
 » χωρίσωμεν ὅλην βασιμωτέρων ἀποδείξεων εἰς τὴν
 » ἱστορίαν· ἀλλ' ὅλοι οἱ κόποι μας ἀπέβησαν μά-
 » ται, διότι οὔτε τὴν ὀνομασίαν, οὔτε τὴν χρονο-
 » λογίαν, οὔτε τὰ βουνὰ τοῦ Σουλίου ἀπηντήσαμεν
 » πούποτε· στερημένοι λοιπὸν γεωγραφικῶν καὶ ἱστο-

» ρικῶν ἀποδείξεων, ἠναγκάσθημεν νὰ καταφύγωμεν
 » εἰς τὰς ὀπωσοῦν ἀκριβεστέρως ἐξετάσεις τῶν πρεσ-
 » βυτέρων καὶ νοσημονεστέρων κατοίκων τοῦ Σουλίου,
 » ὅπως διηγηθῶσιν ἡμῖν ὅσα κατὰ παράδοσιν ἐνε-
 » θυμοῦντο ἀπὸ τῶν προγενεστέρων.» κτλ. κτλ. Οὗ-
 τοι λοιπὸν διηγήθησαν τῷ κ. Περίαιθῷ, ὅτι τὸ πε-
 ρίφημον καταστὰν βραχύτερον Σούλιον ἦν πρότερον
 θέσις τραχεῖα, δύσβατος καὶ ἀγρία· συνωκίσθησαν
 δ' ἐν πρώτοις αὐτόθι αἰπόλοι τινὲς καὶ ἄλλοι ἀνε-
 ζάρτητοι ἄνδρες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων· ὅτι ὠνομάσθη
 Σούλιον ἐκ τινος φονευθέντος ἐκεῖσε Τουρκαλβανοῦ,
 ὅστις ἐλέγετο Σούλιος, καὶ ἐκ τούτου προήχθη ἡ ὀ-
 νομασία εἰς τὸν τόπον κτλ. κτλ. Ἡ παράδοσις αὕτη
 βασανιζομένη γίνεται παραδεκτὴ εἰς ἔλλειψιν πά-
 σης ἄλλης, ἀλλ' ἐπιδέχεται καὶ διαφιλονείκησιν, καὶ
 μάλιστα σοβαρὰν, ὡς λέγει καὶ ὁ ἴδιος Περίαιθός
 ἐν σελ. 3 ὡς ἔπεται·

« Ὅσον αἱ ἐρευναι τῶν ἀρχαίων καὶ μεταγενεστέ-
 » ρων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν Ἑλλήνων καὶ ἄλλο-
 » κθενῶν, τάσον καὶ αἱ προφορικαὶ πληροφορίαι τῶν
 » αὐτοχθόνων γερόντων περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σου-
 » λίου, ἀπήντησαν μετὰ τὴν πρώτην ἐκδοσιν μικροῦ
 » τινος μέρους τῆς ἱστορίας (ἐννοεῖ τὴν κατὰ τὸ 1815
 » ἐν Βενετίᾳ ἐκδοθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ τούτου) σοβαρὰν
 » διαφιλονείκησιν.» κτλ. Καὶ τῷ ὄντι ἐπιδέχεται ἀν-
 τιρρήσεις σπουδαίας ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος παράδοσις,

καὶ καθαρῶς εἰπεῖν, ὅπως ἀνατρέπεται ὑπὸ νεωτέρων εἰδήσεων, ὧν τὰς πληροφορίας ἐρευνῶντες ἐλάττομεν, καὶ αἰτίνας ἔχουσιν οὕτως ἐν ἀκριβείᾳ.

Πρὸς Δ. χειμερινᾶς τῆς ἐμῆς πατρίδος Ἀροβιανῆς, ἐντός τινος φάραγγος περὶ τὰς δύο ὥρας ἀπεχούσης ἐξ αὐτῆς, ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια δύο κατηρημένων νῦν χωρίων, «*Στύλου*» τοῦ ἐνός, καὶ «*Σουλανῶν*» τοῦ ἐτέρου ἐπονομαζομένων· μάλιστα δ' ἐν τοῖς Σουλανοῖς διατηρήθη καὶ πύργος τις μεσαιωνικός, μέχρι σήμερον ἀκέραιος, διαμαρτυρούμενος τὴν ἐν αὐτοῖς ὑπαρξίν καὶ διαθίωσιν μέχρι τινός τῶν ἀνδρείων Σουλανιωτῶν καὶ κατὰ συγκοπὴν Σουλιωτῶν, ὧν ἡ ἐκπατρίωσις, κατὰ τὴν δημοτικὴν παράδοσιν, πάγκοινον οὖσαν κατὰ τὰ μέρη ταῦτα, ἐγένετο διὰ τὸν ἀκόλουθον λόγον·

Ἡμίσειαν ὥραν παρακάτωθεν τοῦ χωρίου τῶν Σουλανῶν ὑπάρχει τὸ καὶ νῦν διασωζόμενον χωρίον «*Ἀβαρίκος* (α) καὶ «*Ἀβαρίτσα*» λεγόμενον, κατοικούμενον δ' ὑπὸ ἐμωαμεθανισμένων Ἀλβανῶν. Μέσον δὲ τῶν δύο χωρίων Σουλανῶν καὶ Ἀβαρίτσας, ὑπάρχει βρύσις, ἐξ ἧς ἤρυντο ὕδωρ αἱ γυναῖκες τῶν Σουλανιωτῶν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους, διὰ τὴν ἐν τῷ χωρίῳ ἔλλειψιν ποσίου. Τί συμβαίνει λοιπόν; Ὅτε ἐτούρκευσαν οἱ Ἀβαριτσιῶται (πρότερον γὰρ ἦσαν χριστιανοί· σώζονται δὲ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν μεταποιηθεισῶν εἰς τζαμιά, ὡς εἴθισται τοῖς Ὀθωμανοῖς), ἐχαλαρώθη ἡ μεταξὺ Σουλανιωτῶν καὶ Ἀβαριτσιωτῶν ἀπ' αἰῶνων ὑπάρχουσα ἀρμονία, καὶ ἤρξαντο ἐνοχλεῖσθαι πρὸς ἀλλήλους, μάλιστα δὲ τὸ θέρος, ὅτε διὰ τὴν στέρῃσιν, ὡς εἴπομεν, τοῦ ὕδατος αἱ Σουλανιωτίδες κατέδκινον εἰς τὴν βηθείσαν βρύσιν. Ἐν τῇ βρύσει ταύτῃ, πλατανοστερεῖ καὶ βαθυσκίῳ οὖσῃ συχνάζουσι τὸ θέρος οἱ Ἀβαριτσιῶται Ὀθωμανοὶ καὶ ἵνα πλύνωνται συχνάκις, κατὰ τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν ἔθιμα, καὶ ἵνα διάγωσι τὸ μεσημέριον ὑποκάτω τῶν πλατάνων, ἀπολαύοντες τῆς πνεύσεως ὁροσερᾶς αὔρας, πάνυ προσφιλοῦς οὖσης, μάλιστα ἐν τοῖς καύμασι τοῦ θέρους· οἱ δὲ σφριγῶντες νέοι τῶν Ἀβαριτσιωτῶν ἐπι συχνότερον ἐφοίτων εἰς τὴν βρύσιν, εἰδότες ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν Σουλανιωτῶν, καὶ ἐνίοτε καὶ τῶν Στυλιωτῶν, ἤρχοντο ἐκεῖσε. Σημειωτέον δ' ὅτι αἱ χωρικαὶ τῶν γυναικῶν ἐν Ἠπειρῷ, μεταβαίνουσαι εἰς μακρυνὰς θέσεις, ἐν αἷς ὑπάρχουσι πηγὰὶ ἵνα ὑδρευθῶσιν, ἄδουσι συνήθως διάφορα ἄσματ'· τὸ αὐτὸ δὲ πράττουσι καὶ ἐν τῇ ἐπιστροφῇ. Οὕτω δὴ ποτε καὶ αἱ Σουλανιωτίδες ἄδουσαι κατέδκσαν ἐν τῇ πηγῇ ὑδρευσάμεναι δ' ἐπέστρεφον, ὡς ἔθος. Ἀλλὰ τινες

τῶν νέων τοῦ Ἀβαρίκου ἢ Ἀβαρίτζας ἐναδρεύσαντες ἐν τινι ἀποκρύφῳ τῆς ὁδοῦ τῆς πρὸς Σουλανᾶ ἀγούσης, συνέλαβον τὰς Σουλανιωτίδας καὶ ἐκακοποίησαν. Τοῦτο μαθόντες οἱ ἀνδρεῖοι Σουλανιωταί, ἀρπάσαντες τὰ ἐγχειρίδια αὐτῶν ἐδραμον ἐκθύμως, ἀλλ' οὐδὲν ἐποίησαν, ἅτε τῶν νέων ἀνακεχωρηκότων ἤδη. Δυσθυμοῦντες οὖν καὶ βιρρέως φέροντες τὴν αἰσχύνην τῶν θυγατέρων αὐτῶν, ἐδίψων ἐκδίκησιν, ὅτε γέρων τις Σουλανεύς προτρέπεται αὐτοῖς, ὅπως ἡσυχίαν ἄγωσιν ἐπὶ τινὰ χρόνον, ἕως ἂν ἐνθάρρυνθῶσιν αὐθις οἱ νέοι εἰς τὴν αὐτὴν πράξιν· καὶ τῷ ὄντι οὕτω συνέβη· διότι οἱ νέοι πάλιν ἐξῆλθον ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ. Ἄλλως τε καὶ ὁ πλημμυρῆσας τὰ μέρη ταῦτα τότε μωαμεθανισμὸς ὑπεκίνει καὶ ὑπέθλαψε τὰς τοιαύτας πράξεις καὶ ἀνωμαλίας καὶ συγχύσει τῶν χωρίων, ὅπως παράσχωσιν αὐτῷ τὴν ἀφορμὴν προόδου ἐπὶ τῆς σειρᾶς τοῦ Τομάρου ὄρους (Στουγάρας) καὶ εἰσχωρήσεως ἐν αὐτῷ, διατελοῦντι εἰσέτι ἀνεξαρτήτῳ· καθότι, γνωστὸν ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς κατακτήσεως τῆς Ἠπείρου παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐξαπλουμένων ἐν πρώτοις κατὰ τὰς πεδιάδας, καὶ πολεμικαὶ φυλαὶ τῶν χριστιανῶν ἀπεσύροντο εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰς φάραγγας, ὅπου, ἀποκαθιστάμεναι μεταξὺ τῶν δασῶν καὶ στενωπῶν διστέλουν ἀνεξάρτητοι καὶ ἐξ ἄελι πολεμικῶς διακείμενοι. Τὰ αὐτὰ συνέβησαν καὶ ἐν τῇ ἐνταῦθα σειρᾷ τοῦ Τομάρου, ἐποφθαλμιωμένου παρὰ τοῦ τὴν πεδιάδα Δελβίνου κατασχόντος μωαμεθανισμοῦ, ᾧ δὲν ἔλειψαν ἀφορμαὶ καὶ παραπλήσιοι ἀνωμαλίας, ὥστε νὰ κατάρχη τὸν Τόμαρον, εἰς οὗτινος τὰς δυτικὰς φάραγγας ὑπάρχουσι τὰ ρηθέντα χωρία, Σουλανὰ καὶ Στύλος.

Ὁ γέρον λοιπὸν ἐκεῖνος μαθὼν τὰ περὶ τῆς ἐκπόδου τῶν ἀρπάγων, ἐξώπλισεν ὅτε ἔκρινε τὴν ὥραν ἀρμοδίαν πολλοὺς νέους Σουλανιωτὰς καὶ διήρπασεν αὐτοὺς εἰς δύο, ἐξ ὧν τοὺς μὲν ὑπέκρυψε πρὸς ἐνέδραν, τοὺς δὲ παρεμόρφωσεν εἰς νεάνιδας Σουλανιωτίδας πρὸς τὴν πηγὴν σὺν ὑδρίαις κατερχομένας καὶ ἄσμασι, κατὰ τὴν συνήθειαν, ὀδηγηθείσας δὲ, ὅπως παρασύρωσι δι' ἐρωτικῶν τεχνασμάτων τοὺς νέους ἐν τῷ τόπῳ ἢ ἐνέδρᾳ. Οὕτω δὴ τῶν πραγμάτων διεσκευασμένων, καὶ τῶν νέων παρὰ τὴν πηγὴν, ὡς σύνηθες, διασκεδαζόντων, αἱ νεάνιδες προσκοιούμεναι καὶ ἀνταποκρινόμεναι διὰ πολλῶν τρόπων εἰς τὰ ἐρωτικὰ αὐτῶν αἰσθήματα, ὑπανεχώρουν μετὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ὑδριῶν ὑποσύρουσαι ἐν ταυτῷ τοῖς ἐρωτικοῖς δελεάσμασι καὶ τοὺς νέους πρὸς τὴν ἐνέδραν, ὅτε σπασάμενοι τὰ ξίφη ἐφόρμησαν ὡς λέοντες οἱ ὑποκεκρυμμένοι νεανῖαι, καὶ κατεκρεούργησαν αὐτοὺς ἐκπλαγέντας διὰ τὸ ἀπροσδόκητον. Τὰς οἰμωγὰς τῶν φονευομένων καὶ τὰς ἀβρυνωποὺς φωνὰς τῶν Σουλανέων ἀκούσαντες οἱ πατέρες καὶ λοιποὶ οἰκεῖοι τῶν ἐξ Ἀβαρίκου, ἔδραμον εἰς βοήθειαν·

(1) Σημειωτέον δ' ὅτι ἐκεῖσε τότε εἰς θέσιν «*Παληροβαρίτζαν*» καλουμένην.

ἔμ.α δὲ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Σουλανιωτῶν, καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν, κάτοικοι « τοῦ Στύλου, » εἰδοποιηθέντες ἔτρεξαν πρὸς τὸ μέρος τῆς συμπλοκῆς, ὅπου ὁ γέρων μετὰ τῶν νέων ἐπιπεσὼν, ὡς ἱέραξ καταδιώκων τὴν ὄρνιθα, κατηφάνισε τοὺς Ἀθαρισιώτας, καταδιώξας αὐτοὺς μετὰ τῶν λοιπῶν ἕως ἐντὸς σχεδὸν αὐτῶν τῶν οἰκιῶν των. Στενοχωρηθέντες οὕτως οἱ Ἀθαρισιώται ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τοὺς ὁμοθρήσκους αὐτῶν καὶ ἐπικουρίαν ἀπὸ τὸν τότε ἀρχηγὸν τοῦ ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Δελβίνου ὀθωμανικοῦ κατεσκευασμένου « ὀρσίου ». Ταῦτα μαθὼν ὁ γέρων Σουλανεύς ἀνεχώρησεν ἐγκαίρως ἐκ τῆς Ἀθαριτζας, φθάσας δὲ εἰς τὰ Σουλανὰ ἀμέσως συνεκάλεσε τοὺς συγχωρίους ὡς καὶ τοὺς συμμάχους Στυλιώτας, καὶ ἐξήγησε τὸ αἴτιον τῆς συγκαλέσεως καὶ τὸν σκοπὸν, προσεπιλέγων ὅτι « ἀδύναται, ὅπως ἀντισταθῶμεν » εἰς τὰς ἠνωμένας δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ, ἐὰν μείνωμεν ὧδε, θέλομεν ὑποπέσει εἰς ὅλα τὰ δεινὰ τῆς παιχμαλωσίας· καὶ ἀλλοῦ μὲν θὰ βλέπῃ ὁ πατήρ » τὸν υἱὸν, ἀλλοῦ δ' ὁ ἀνὴρ τὴν σύζυγον, καὶ ἀλλοῦ » τὰ τέκνα μ.κ. διασκορπισμένα, ὅσα φύγωσι τὴν μάχαιραν τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος· ὅθεν ἐγὼ προτείνω νὰ καύσωμεν τὰς οἰκίας μ.κ. καὶ νὰ φύγωμεν ἀπὸ τοῦτον τὸν τόπον » προχωροῦντες πρὸς τὰ ἐνδοτέρω τῆς Στουγάρας, » ὅπου καὶ ἂν εὕρωμεν τόπον τῆς ἀρεσιᾶς μ.κ. στερεὸν καὶ δυνατόν νὰ γλυτώσωμεν τὰ κεφάλιά μ.κ. » καὶ τὰς οἰκογενείας μ.κ., ἐκεῖ νὰ κατοικήσωμεν καὶ » νὰ στήσωμεν χωρίον. » Οὕτως ἔμειναν σύμφωνοι ἅπαντες Σουλανιωτῆς τε καὶ Στυλιώταις, καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἐκπατρίωσιν. Ἀποτεφρώσαντες λοιπὸν τὰς οἰκίας αὐτῶν ἀνεχώρησαν πανδημαί πρὸς τὰ ἐνδοτέρω τοῦ Τομάρου, ὅστις ἐντεῦθεν ἀρχόμενος σχηματίζει σειρὰν ὀρέων μέχρις αὐτοῦ τοῦ Σουλίου ἐξικνουμένων ἐπὶ τῆς Θεσπρωτίας, ὅπου παρακαλουθόμενοι καὶ παρὰ τῶν Στυλιωτῶν κατήκκασαν ἐλθόντες ἐπὶ τῶν ὀρέων ἐκείνων, οἷς μετέδωκαν τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος αὐτῶν, καλέσαντες καὶ τὸ πρῶτον αὐτῶν κατὰ πρῶτον συστηθὲν χωρίον « Σούλι, » ὡς καὶ λόφον τινὰ « Ἀθαριτικόν, » χάριν ἀναμνήσεως τοῦ ἱστορικοῦ τῆς αὐτῶν ἐκπατριώσεως αἰτίου. Οἱ δ' ὀθωμανοὶ, ἐπελθόντες μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν εἰς τὰ χωρία « Σουλανὰ » καὶ « Στύλον, » καὶ εὐρόντες αὐτὰ ἔρημα κατοίκων, κατέκαυσαν πᾶν τὸ ἐναπολειφθὲν καὶ ἀνεχώρησαν. Καὶ οὕτως ἔμειναν ἀκατοίκητα μέχρι σήμερον καὶ ἔρημα φαίνονται δὲ μόνον ἐκεῖ τὰ νῦν ἐρείπια οἰκῶν, ὡς εἶπομεν ἀρχόμενοι, καὶ πύργος τις· διασώζεται δὲ καὶ τὸ ὄνομα εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ « Σουλανὰ, » καλοῦντος τὴν θέσιν καὶ μέχρι σήμερον, ὡς καὶ τοῦ « Στύλου » ἰδίᾳ δὲ τούτου τὸ ὄνομα σώζεται εἰς τι πλησίον κείμενον μοναστήριον, ὅπερ καλεῖται

« Μοναστήριον Στύλου καὶ Δίβρεως (α). Ἐν τῷ καταστίχῳ τοῦ Μοναστηρίου τούτου παρετήρησα ὀνόματα Σουλανιωτῶν, καὶ μάλιστα οἰκογενειῶν, παρεχουσῶν τὸ ἐνδόσιμον τῆς ἐξ αὐτῶν παραγωγῆς τῶν ἐν Σουλίῳ μετέπειτα περιφήμων γενομένων, ὡς π. χ. Ζαβέλλη καὶ Πασσάτη. Ἡ φυλὴ λοιπὸν Ζαβελιωτῶν, ἧς τὴν καταγωγὴν ἀγνοεῖ ὁ κ. Περραιοῦς, καὶ ἦτις μετὰ τῆς φυλῆς Πασσατῶν κατὰ πρῶτον κατήκκασε τὸ Σούλιον, πιθανὸν φαίνεται, ὅτι ἦν Σουλανιωτὴς, ὡς καὶ ἡ τῶν Πασσατῶν, καὶ ὅτι αὐτὴ πρῶται, κατὰ Περραιοῦν, φθάσασα διὰ τῆς Στουγάρας εἰς τὸν τόπον τοῦτον τὸν ὀρεινὸν καὶ ἄγριον, ὅπου ἐνόμισαν ἑαυτὰς ἐν ἀσφαλείᾳ κατοικήσούσας, διέμειναν ἐν αὐτῷ σταθερῶς, καὶ πρῶται ἐχορήγησαν τὸ ὄνομα τῆς ἐκυτῶν πατρίδος, « Σούλιον » ἀποκαλέσασαι τὴν ὀρεινὴν ταύτην κατοικήν, καὶ « Ἀθαριτικόν » τὸν λόφον διὰ τὸ αἴτιον τῆς φυγῆς αὐτῶν. Τῷ χρόνῳ δὲ κατέστη τὸ περίκλυτον εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἐνδοξον Σούλιον. Ἐν αὐτῷ κατέφευγον πάντες οἱ ἀρειμάνειοι ἄνδρες καὶ ἐκ τῶν πέριξ καὶ ἐκ τῶν ἀπωτέρων χωρῶν τῆς Ἠπείρου, εὐρίσκοντες ἄσυλον καὶ προστασίαν, ἐπανίζουσιν ἐν ἐκείνοις ταῖς καιροῖς ἀλλαχοῦ, ὡς γνωστὸν, ἅπαντες οἱ φυγάδες, οἵτινες ἐκ διαφόρων αἰτιῶν ἐλάβαν τὴν ἀνάγκην ἀποδράσεως· ἐκεῖ ἐλθὼν κατήκκασε καὶ ὁ περιώνυμος Γέρω-Σκιμουήλ, ὁ ἐν τῷ ἀέρι διὰ τῆς πυρίτιδος ἀποτειναχθεὶς κτλ. (β). Ἄρχ. ὑποσιέεται ἡ παρὰ τῷ κ. Περραιοῦ διαφαινομένη παράδοσις, ὅτι τὸ Σούλι ὠνομάσθη οὕτω διὰ τὸν φόνον τοῦ Τουρκαλβανοῦ Σουλίου κλ, ἱστορικωτέρως δὲ περιφαιίνεται ἡ ἐκ Σουλανῶν ἐκπατριώσις καὶ ἐπομένως ἐν Σουλίῳ ἐγκατάστασις τῶν ἀνδρείων Σουλανιωτῶν καὶ συγκατῆ Σουλιωτῶν, καὶ φυσικωτέρως

(α) Τὸ Μοναστήριον τοῦτο ὑπάρχει εἰς θέσιν τερπνὴν καὶ ἄποπτον, ἐξ ἧς αὐτὴ ἡ πόλις τῆς Κερκύρας καταφαίνεται καὶ ἅπαντα ἡ ἐπαρχία Δελβίνου καὶ τὸ πλεῖστον τῆς τῶν Φιλιατῶν. Πλεῖστα χειρόγραφα ἐκείνηται, ἅπερ ἀπώλοντο. Ἐν τούτων, καθ' ἃς πληροφορίας ἔχω, περιγράφον τὴν Ἠπείρον, Κέρκυραν κτλ. σὺν εἰκονογραφίαις ἀπεικονίζουσαι τὸν ἱματισμὸν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐκάστης ἐπαρχίας, περιήλθε πρὸ χρόνων εἰς χεῖρας καλοῦ ἄνδρος, ἀντιπροσωπεύοντος τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν ἐν Δελβίνῳ. Μετὰ ταῦτα οὗτος ἐλθὼν εἰς διενέξεις τῷ Ἀρχιερεῖ, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔχων καὶ τὸ χειρόγραφο· ἐκεῖθεν δ' αὐθις ἐνεκα δυσμεροειδῶν ἀνεχώρησεν εἰς Ρώμην γενόμενος καπουκίνος· ὥστε ἀγνοεῖται ἡ τύχη τοῦ καλοῦ χειρογράφου. Ἐν δ' ἄλλο τοῦ Ζωναρά, « Σύνοψις τῶν Θεῶν Κανόνων μετὰ τινῶν ἐπιστολῶν τοῦ Φωτίου, καὶ ἐπιτομῆς τινος τοῦ Ἐπιφανίου περὶ τῶν αἰρέσεων, ὡς καὶ μεταφυσικὴν τινα μετὰ τινῶν τεμαχίων φιλοσοφικῶν Βυζαντινῶν ἴσως χρόνου, κέκτηται ἤδη τὸ ἐνταῦθα Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον δι' ἐμοῦ, ἐλθόντος καὶ συνεννοηθέντος τοῖς σοφοῖς καθηγηταῖς, τῷ κ. Καστόρη καὶ ἰδίᾳ τῷ σοφῷ γέροντι Ἀσωπίῳ, ὅπερ πρὸ καιροῦ ἦν δήλη ἡ διάσωσις μου αὕτη, καὶ δετις, ἐκδιδομένου τοῦ Συντάγματος τῶν Θεῶν κανόνων παρὰ Ποτλῆ καὶ Ράλλη, ἀπήτησέ μοι τοῦτο· ἀλλὰ δὲν ἔδυνάμην νὰ ἀποστείλω ἐνεκα ἀτυχῶν συμβάντων.

(β) Οὗτινος τὴν βιογραφίαν ἴδε ἐν Παγδ. Τόμ. ΙΖ, σελ. 79'.

ἢ οὕτω προσελθοῦσα ἱστορικὴ ὀνομασία «*Σούλιον*,» ἢ τοσοῦτον τιμῶσα τὸ δυστυχὲς ἡμῶν ἔθνος καὶ τὴν περιλημμένην μὲν, ἀπορφανισθεῖσαν δὲ πρὸς τὸ παρὸν τοιαύτων γεννηζίων τέκνων Ἡπειρον. Ἐάν ὅμως θεωρήσωμεν πιθανὴν τὴν παράδοσιν τῆς ὀνοματοθεσίας τοῦ Σουλίου ἐκ τοῦ φονευθέντος «*Σούλη*,» τότε δικαιοῦμεθα ἵνα ἐρωτήσωμεν, τίνας ἔνεκα καὶ πλείστοι ὄσαι ἄλλαι χῶραι, ἐν αἷς ἐφονεύθησαν Τοῦρκοι, τὸ ὄνομα τῶν φονευθέντων οὐκ ἔσχον; ὅποσοι καὶ ὅποιοι ἐπισημότατοι ἐφονεύθησαν ἐν πολέμοις καὶ μάλιστα μεγιστᾶνες αὐτῶν καὶ σουλτάνοι, καὶ ὅμως τὸ ἔνομα αὐτῶν οὐ διεφυλάχθη, οὐδ' ἐτέθη ποῦποτε ἔνεκα φόνου. Ναι, ὀνόματα ἐτέθησαν χάριν θεμελιώσεως πόλεων ἢ ἄλλων οἰκοδομῶν, ὡς ναῶν, γεφυρῶν, φρουρίων κλ, ὡσαύτως καὶ κῶμαι ἔσχον τὰ ὀνόματα τῶν ἰδιοκτητῶν, ἀλλ' οὐ διὰ φόνου καὶ μάλιστα παρὰ τῶν ὄρεινῶν αἰπόλων, οἷς ἐπολέμει ὁ Σούλης διὰ φθόνου, ὡς λέγει ὁ Περρραϊβός. Ἀλλὰ πρὶν ἢ φονεῦθῃ ὁ ῥηθεὶς Σούλης πῶς ἐλέγετο τὸ μέρος τοῦτο, ἐν ᾧ συνώκησαν οἱ αἰπόλοι; οἱ δ' αἰπόλοι οὗτοι, ὅτε ἤλθον καὶ συνώκησαν, αὐδὲν ὄνομα παρέσχον τῇ κατοικίᾳ αὐτῶν; φυσικὰ ἔστιν ἀδύνατον ἵνα μὴ παράσχωσιν ὀνομασίαν τινά· ὥστε ἰδοὺ ἢ ὀνομασίᾳ τοῦ Σουλίου προκύπτει προτέρα τοῦ φόνου τοῦ Σούλη· ὁ δὲ Σούλης φονευθεὶς ἀπώλετο σὺν τῇ ὀνοματοθεσίᾳ αὐτοῦ διὰ παντός. Ἐντεῦθεν γεννᾶται πάλιν τὸ ζήτημα· πόθεν ἤλθον οἱ αἰπόλοι οὗτοι καὶ πῶς, καὶ ποῖον τὸ αἶτιον τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς ἑαυτῶν πατρίδος; Ἰδοὺ αὖθις ζήτημα ἄλλως μὴ λυόμενον, εἰμὴ διὰ τῆς παραδοχῆς τῶν ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δελβίνου «*Σουλανῶν*» ἐκπατριωθέντων Σουλανιωτῶν, οἵτινες τὸν ποιμενικὸν βίον μετερχόμενοι ἐσιδηροφόρου, ὡς καὶ σήμερον ἐτι τὰ ἐν ταῖς ὑπερείαις τοῦ Τομάρου καὶ κοιλάσι χωρία διατελοῦσι τὸν αὐτὸν μετερχόμενα βίον· τὰ δὲ ἦθη, ἔθιμα καὶ αἱ γλωσσικαὶ ἰδιοτροπίαὶ αὐτῶν εἰσὶ τοιαῦται, ὥστε ἱκανὴν ὕλην παρέχουσι τῷ ἔξοντι τὴν εὐκαιρίαν πρὸς ἐπιξεργασίαν ἰδιαιτέρας περὶ αὐτῶν πραγματείας. Τούτων πάντων εἴπερ εἶχε γνῶσιν ὁ κ. Περρραϊβός, οὐκ ἂν παρέλιπεν αὐτάς ἐν τῇ περὶ Σουλίου καὶ Πάργας ἱστορικῇ αὐτοῦ συγγραφῇ βεβαίως, δι' ἣν Θεουκυδίδης τῶν Σουλιωτῶν ἀπεκαλέσθη παρὰ τοῦ Γερμανοῦ φιλολόγου Ε. Φειρσχίου, καὶ ἥς ἔνεκα προσφερθεῖσθαι ἐν ἀντιτύπῳ τῷ Μ. Δουκὶ τῆς Ρωσσίας ἐλθόντι εἰς Ἀθήνας, τῷ Κωνσταντίνῳ, ἐτιμήθη βαρυτίμῳ δακτυλίῳ ὁ ἀφελὴς αὐτοῦ ἱστορικός, καὶ, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοσχέδιος, ὡς εὐηρεστήθη ἀποκαλέσαι αὐτὸν ὁ ἱστορικός Νειβοῦρος. Προσθετέον δ' ἐν τούτοις ὅτι οἱ Σουλιωταὶ Ἄλβανοὶ δὲν ἦσαν, ὡς πολλοὶ περὶ τούτων δοξάζουσιν, ἀλλὰ λαὸς ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἡπείρου εἰς τὴν ὄρεινὴν ταύτην χώραν συναθροισθεὶς διὰ τὸ δεινὸν τῶν

τότε χρόνων· ὁμιλεῖ δὲ τὴν ἄλβανικὴν γλῶσσαν διὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἀπανταχοῦ τῆς Ἡπείρου ἄλβανικὸν στοιχεῖον, ὅπερ ἐναγκασθὲν τὸν μωαμεθανισμόν ἐτι μᾶλλον ἐπέεζε τὸ χριστιανικόν· ἀπανταχοῦ δὲ τοῦ Τομάρου ὁμιλεῖτο ἢ ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ σήμερον ἀκόμη ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Σιμόντος (Μπίστριτσα) ἐν Δελβίνῳ, δι' ὅλης τοῦ Τομάρου σειρᾶς μέχρι τῆς Ἄρτης, ἐντεῦθεν καθεῖθεν τοῦ ὄρους τούτου, ὁμιλεῖται ἢ ἑλληνικὴ ἐν ὅλῃ τῇ μεσογείῳ ταύτῃ ἡπειρωτικῇ χώρᾳ, ἐξ ἧς καὶ τὸ πλεῖστον τῶν οἰκογενειῶν τοῦ Σουλίου κατέρχεται, ὡς αὐτὸς ὁ Περρραϊβός λέγει, ἀναχωρουσῶν ἐκ διαλειμμάτων ἐκ τῆς γενεθλίου τρύτης γῆς καὶ ἀποκαθισταμένων ἐν Σουλίῳ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν κρατούτων ἀσφάλειαν, οἵτινες ἀπὸ τοσοῦτων χρόνων ἐποφθαλμιῶντες αὐτὸ καὶ μὴ δυνάμενοι ἵνα κάτοχοι αὐτοῦ γίνωσιν, ἠναγκάσθησαν ὅπως ἀναγνωρίσωσι τὸ αὐτοδιοίκητον καὶ ἐλεύθερον αὐτοῦ, ἕως οὗ ὁ Ἄλῃ πασσαῖς διὰ πολλῶν καὶ παντοίων τρόπων, καὶ ἀφοῦ ἐκυρίευσεν τὴν Πάργαν, ἥτις ἦν τὸ τροφεῖον τοῦ Σουλίου ἐν καιρῷ ἀποκλεισμοῦ καὶ ὁ χορηγὸς τῶν πολεμοφοδίων, ἠδυνήθη νὰ κατισχύσῃ αὐτοῦ μετὰ πολλοὺς αἰματηροὺς ἀγῶνας, οὗς τοσαύτη φυσικὴ χάριτι ἀφηγεῖται ὁ καλὸς Περρραϊβός.

Ἰδωμεν ἤδη τί φρονοῦσι καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι σοφοὶ περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ θαυμαστοῦ Σουλίου.

Ἐπειδὴ δὲ μὴ ὅλως ἀσυντελής τῇ διαφιλονεικίᾳ τῆς τοῦ Σουλίου ὀνομασίας φαίνεται ἡμῖν καὶ ἡ κατὰ τὸ 1805 ἐν Πάτραις τῆς Πελοποννήσου συζήτησις τοῦ κ. Περρραϊβοῦ (α), ἀκολουθοῦντος τότε τῷ περιηγουμένῳ τὴν Ἑλλάδα Ρώσσῳ πρίγκιπι, Μιχαὴλ Δολγορούκη, μάλιστα δὲ θεωρεῖται παρ' ἡμῶν ὡς συντείνουσα εἰς πλείονα διαφώτισιν καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Σουλίου καὶ τοῦ τῆς Δωδώνης, ἐν ᾧ συγχέεται παρὰ πολλῶν ξένων ἢ θέσις τῶν Σελλῶν καὶ Σουλίου, διὰ τὴν σχεδὸν ὁμοιόφωνον τῶν ὀνομάτων προφορὰν, καθ' ἣς ἔχουσιν ἰδέας περὶ τῆς ἑλληνικῆς προφορᾶς αὐτοῖ, καὶ οὕτω νομίζουσι τινες ἐξ αὐτῶν ὅτι «*Σέλλα*» καὶ «*Σούλιον*» ταυτίζονται, καὶ τοι ὑπαρχούσης μεγίστης διαφορᾶς μεταξὺ αὐτῶν, καὶ ὅλους παρασάγγας ἀπεχόντων τὴν θέσιν ἑκατέρων. Ἐκρίναμεν δ' ἀρμόδιον ἵνα καὶ περὶ τρύτης ἐνταῦθα εἰπωμέν τινά, καταχωρίζοντες ὁμῶς προηγουμένως ἐν ἐπιτομῇ τὴν μεταξὺ Περρραϊβοῦ καὶ Ἄγγλου περιηγητοῦ περὶ τούτου συνέντευξιν. Καὶ ἐν πρώτοις μὲν ὁ Ἄγγλος περιηγητῆς, ἐπιστηριζόμενος εἰς τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο Ὁμήρειον «*Ζεῦ Ἄννα Δωδωναῖε*» κλ.

(α) Ἡ συζήτησις ἐγένετο τότε μετὰ τινος Ἄγγλου περιηγητοῦ θεωροῦντος τὸ Σούλιον ὡς τὸ Σούλιον τοῦ Θεουκυδίδου, καὶ εἰς τοὺς Σελλῶν τοῦ Ὁμήρου ταυτίζοντες τὰ τρία ταῦτα. Ἴδε ἱστέρ. Περρραϊβοῦ σελ. 4.

«ἔμφι δὲ Σελλοὶ σοὶ ναίουσιν, ὑποφῆναι ἀνιπτόπο-
 »δες, χυμκιῦναι κτλ.» καὶ εἰς τὸ τὸ Θουκυδίδου
 «Ἄρας οὖν (ὁ Δημοσθένης ὁ στρατηγός) ζύμπαντι
 »τῷ στρατεύματι ἀπὸ τῆς Λευκάδος, ἀκόντων τῶν
 »Ἀκαρνάνων, παρέπλευσεν εἰς Σόλλιον» κτλ. (Τόμ.
 Α'. Βιβλ. γ' φυλλ. 268). Λέγει τῷ κ. Πεῤῥαιβῶς ἅτι
 »σὲ φέρει εἰς ἀπορίαν; ἢ διαφορὰ πιθανὸν τῶν ὀνο-
 »μάτων, Σελλοὶ καὶ Σόλλιον ἀπὸ τῆς σημερινῆς
 »Σούλι; ὅπου τὴν ἢ ὀνομασία τοῦ Ὀμήρου ἀπὸ τῆς
 »τοῦ Θουκυδίδου ἦναι διαφορετικαί, πόσω μᾶλλον
 »τόσοι αἰῶνες καὶ διάφοροι περιστάσεις νὰ μὴ τὴν
 »διαφθερίωσιν εἰς τὴν σημερινὴν Σούλι; Εἰς ταῦτα
 καὶ ἄλλα τοῦ Ἄγγλου ἀπήντησεν ὁ κ. Πεῤῥαιβῶς
 οὕτω λέγων· «Κύριε, εἰὰν ἡ φθονερά τύχη ἐστέρησε
 τοὺς Ἕλληνας τοπογραφικῶν γνώσεων ξένων ἐπικρα-
 τειῶν, τὴν ἰδικὴν των ὁμοῦ τοπογραφίαν δὲν ἀγνο-
 οῦσι, μολονότι δὲν ἔχουσι τὸ ἐλεύθερον καὶ τοὺς
 τρόπους νὰ τὴν ἰχνοσκοπῶσι, καθὼς ὑμεῖς πάντοτε
 ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιστηρίζετε τὰς γνώμας σας εἰς τὰς
 παρουσιασθείσας μαρτυρίας τοῦ Ὀμήρου καὶ Θουκυ-
 δίδου, ὡς ἀναφερομένως δῆθεν ἐπὶ τὸ σημερινὸν Σού-
 λι, ἐπικαλοῦμαι περὶ τούτου τὴν ἀνεκτικὴν σας ἀ-
 κρίσιν, καὶ θέλετε πεισθεῖ, νομίζω, ἐπομένως νὰ
 συνομολογήσητε, ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ καθ' Ὀμηρον
 «Σελλοὶ», ἄλλο τὸ κατὰ Θουκυδίδην «Σόλλιον»,
 καὶ ἄλλο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος «Σούλι» κτλ. Ἐπι-
 φέρει δὲ διαφόρους λόγους ὁ κ. Πεῤῥαιβῶς, ἐν οἷς
 ἀποδεικνύει, ὅτι ὑπῆρχον Δωδῶναι δύο, μία μὲν
 Θεσσαλική, καὶ ἄλλη Ἡπειρωτικὴ. Ἀλλὰ περὶ τῆς
 Θεσσαλικῆς, ἂν ὑπάρχη ἢ μὴ, οὐδεὶς ἐνταῦθα λό-
 γος· περὶ δὲ τῆς Ἡπειρωτικῆς καὶ μάλα· ἐνδιαφέρει
 γὰρ ἡμῖν ἡ ἐξακολουθήσας τοῦ κ. Πεῤῥαιβῶς πρὸς
 τὸν Ἄγγλον, ἔχουσα ὡδί· «Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν Ἡπείρῳ
 »Δωδωναῖον Μαντεῖον ἐγίνωσκεν ὁ Ὀμηρος ἀκριβέ-
 »στατα, ὡς ἐκ τῶν ἐπομένων στίχων του πληροφο-
 ρούμεθα·»

- « Τὸν δ' ἐς Δωδώνην φῆτο βῆμιναι, ἔφαρ θεοῖο »
- » Ἐκ ἧρως ὑψικόμοιο Διὸς βουλὴν ἐπακοῦσαι »
- » Ὅπως νοστήσειεν (Ὀδυσσεὺς) φίλην ἐς πατρίδα γαίαν »
- » Ἦδη δὲν ἀπέων, ἢ ἀμφανδόν, ἢ κρυφιδόν. »

(Ὀδυσ. 21 στίχ. 296).

Ἐκτὸς τῶν ὀμηρικῶν ἀποδείξεων, ἴδου καὶ ἄλ-
 λων γεωγράφων. Τῶν μὲν οὖν Ἡπειρωτῶν ἔθνη φη-
 σὶν εἶναι Θεόπομπος τέσσαρα καὶ δεκά· τούτων δ'
 ἐνδοξότατα Χάονες καὶ Μολοττοὶ διὰ τὸ ἀρξαι-
 ποτὲ πάσης τῆς Ἡπειρώτιδος· πρότερον μὲν Χάονας,
 ὕστερον δὲ Μολοττοὺς, οἱ καὶ διὰ τὴν συγγένειαν
 τῶν βασιλέων ἐπὶ πλεόν ἠυξήθησαν (τῶν γὰρ Δία-
 κιδῶν ἦσαν), καὶ διὰ τὸ παρά τούτοις εἶναι τὸ ἐν
 Δωδώνῃ Μαντεῖον, παλαιὸν τε καὶ ὀνομαστὸν ὄν.
 (Στράβ. τόμ. 6' σελ. 50) καὶ ἄλλας τινὰς ἀποδείξεις

φέρει ὁ κ. Πεῤῥαιβῶς, ἕως συντομίας χάριν παρα-
 λείπομεν (α).

Καθ' ἣν λοιπὸν ἐξήγησιν τῶν ἀνωτέρω τεμαχίων
 τῶν συγγραφέων ἐποιήσατο πρὸς τὸν Ἄγγλον ὁ κ.
 Πεῤῥαιβῶς παρεστήσατο, ὅτι τὸ Μαντεῖον τῆς Δω-
 δώνης ἦν εἰς τὸν τόπον τῶν Χάονων καὶ Μολοσσῶν
 ἐχόντων πρὸς τούτοις ΔΝ· καὶ τὴν νῆσον Κέρκυραν,
 τὴν καθ' Ὀμηρον Φαιακίαν, ἀφ' ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς
 διεβιβάσθη εἰς τὸ ἀντιπέραν ταύτης κείμενον ὑπὸ
 τὰς ὑπωρεῖας τοῦ Τομάρου Δωδωναῖον Μαντεῖον
 διὰ νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Ποσειδῶνα, ἀκούσῃ τὴν βου-
 λὴν τοῦ Διὸς, καὶ ἀπέλθῃ ἐπομένως εἰς τὴν φίλην
 πατρίδα του « ἢ ἀμφανδόν, ἢ κρυφιδόν, ἢ φα-
 νερά δηλ. ἢ κρυφά. Τὸ δὲ Μαντεῖον ὁ κ. Πεῤῥαι-
 βῶς τίθησι παρά τὴν Φοινίκην, τὴν περίφημον πό-
 λιν τῆς ἐπαρχίας Δελβίνου ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς χρό-
 νοῖς, καὶ ἐκεῖσε παρέστησεν αὐτὸ πρὸς τὸν Ἄγγλον
 ἔχων εἰς τοῦτο σύμφωνον καὶ τὸν κ. Κοσμᾶν Θε-
 σπρωτὸν τὸ ἐπώνυμον, μαθητὴν δὲ τοῦ Ψαλίδου καὶ
 καταγόμενον ἐκ χωρίου « Γλωργουτζάταις » τῆς
 ἐπαρχ. Ἀργυροκάστρου. Ἀλλ' ἡμεῖς παρατηροῦμεν
 τῷ κ. Πεῤῥαιβῶς, ὅτι κακῶς ἐνόησε τοὺς συγγρα-
 φεῖς καὶ ἐπομένως ἀνάρμοστον ἐποιήσατο παράστα-
 σιν τῷ φιλέλληνι περιηγητῇ Ἄγγλῳ· καθότι εἰὰν ὑ-
 ποθέσωμεν παρά τὴν Φοινίκην τινόντι ὑπάρχουσαν
 τὴν Δωδώνην, καθὼς λέγουσιν οἱ κκ. Πεῤῥαιβῶς καὶ
 Κοσμᾶς, τότε ἀνατρέπονται ἄρδην ἅπασαι αἱ τῶν
 συγγραφέων παραστάσεις περὶ Δωδώνης καὶ τοῦ
 Μαντείου αὐτῆς, ὅπερ ἀδύνατον, καθότι οὐδεὶς τῶν
 συγγραφέων Ἑλλήνων τε καὶ Λατίνων παριστᾷ τὴν
 Δωδώνην ἐγγὺς Φοινίκης τῆς περιδύξου, περὶ ἧς το-
 σοῦτος λόγος παρά τοῖς παλαιοῖς. Ἐπειτα ἡ Δωδώνη
 ἐγγὺς Φοινίκης ὑποτιθεμένη, ὁμωνύμου τμήματος
 οὐκ ἂν εἶη πρωτεύουσα· καθότι Φοινίκη καὶ Δωδῶ-
 νη, ἐφ' ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τμήματι, δύο πρωτεύου-
 σαι, ἔστι λογικῶς ἀδύνατον, ὥστε αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς
 πίπτει ἡ ὑπόθεσις αὐτῆ τῶν κκ. Πεῤῥαιβῶς καὶ
 Κοσμᾶς, κολάζοντος μάλιστα καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ
 Πεῤῥαιβῶς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην διὰ τῆς φράσεως
 « ἐπειδὴ ἐν καιρῷ πολέμου ἐγίνοντο αἱ παρατη-
 ρήσεις μας », περὶ ὧν, ὡς φαίνεται, ἐνδοιάζει κα-
 θαρά. Ἐπειτα ἡ θέσις αὐτῆ κατ' ἀκρίβειαν ἀπέναντι
 Κερκύρας οὐχ ὑπάρχει. Ἀκριβῶς ἀπέναντι αὐτῆς

(α) Σκοπεῖω νὰ ἐκδώσω ἰδιαιτέραν περὶ Δωδώνης πραγμα-
 τείαν, ἐν ἣ ἔσσονται συμπεριληφμέναι ἅπασαι αἱ μαρτυρίαι
 τῶν ἀρχαίων περὶ τῆς θέσεως αὐτῆς κτλ. Ἐν τούτοις ἤδη εὐρί-
 σκεται πόνημά τι περὶ Δωδώνης τοῦ φίλου μου κ. Γ. Χασιώ-
 του, ἕστις εἰὰν μὲν εὐτυχῆσῃ νὰ ἀναιρέσῃ ὅσ' ἄλλοτ' ἐγράψαμεν
 ἐν ταῖς ἐν Πάτραις κατὰ τὸ 1866 ἐκδοθείσαις Κριτικαῖς περὶ
 τοῦ Δωδωναίου ζητήματος ἐπιστολαῖς, πρῶτοι ἡμεῖς θέλομεν
 ἐπιπροσέχειν τὸ πόνημά του, καὶ μάλιστα ὅταν ἀφορᾷ τὴν ἐπι-
 στημονικὴν εὐρεσιν τῆς ἀληθείας. Ἄλλως δ' ἐπιφυλαττόμεθα
 ὥπως ἀνασχευάσωμεν αὐτό.

κεῖται ἡ Στουγαράια περιουχὴ, ἐφ' ἣ ἦν εὐκολω-
 τάτη ἢ διὰ τοῦ λιμένος τοῦ Βουθρωτοῦ, ἐγγυτάτου
 τῆ Κερκύρα ὄντος, ἀνάβασις τοῦ Ὀδυσσεύος πρὸς τὸν
 Δωδωναῖον Δία, ὡς καὶ ἡ διὰ τὴν Ἰθάκην ἀναχώ-
 ρησις αὐτοῦ ἢ ἀμπαδὸν, ἢ κρυφαδὸν· ὁ δὲ Στράβων
 λέγων «διὰ τὸ παρὰ τούτοις εἶναι τὸ ἐν Δωδώνῃ Μαν-
 τεῖον παλαιὸν τε» κτλ. ἐννοιοῦν ἔχει οὐκ ἐν Μολοσσοῖς
 εἶναι τὸ Μαντεῖον, ἀλλὰ παρὰ τούτοις ἦτοι πλησίον
 τούτων, ἐν τοῖς μεθορίοις, δι' ὧν διακρίνατο ἢ τε Μο-
 λοσσία καὶ Θεσπρωτία, ὧν ἐν μέσῳ ἔκειτο ἡ ἱερὰ
 περιουχὴ τῆς Δωδώνης, ὅπου τὸ παλαιὸν καὶ ὀνο-
 μαστὸν, ὡς λέγει ὁ Στράβων, μαντεῖον· βραδύτερον
 δὲ, διὰ τὴν ἐπικράτησιν καὶ ἐπέκτασιν τῶν Μολοσ-
 σῶν, ἐλέγετο Μολοσσικὸν τοῦτο, ὡς λέγουσιν οἱ
 καθὼς πάλιν διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Θεσπρωτῶν,
 ἐλέγετο ἐν Θεσπρωτίᾳ εἶναι ἐπομένως Θεσπρωτικόν·
 ἀλλ' ἀληθῶς οὐτ' ἐν Θεσπρωτίᾳ αὐτῇ, οὐτ' ἐν Μο-
 λοσσίδι ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἐν χώρᾳ μεσαζούσῃ ἀμφοῖν
 τούτοις, εἴτ' οὖν τῆ ἱερᾶ περιφερείας τοῦ Πελάκου
 Διὸς τῆς Δωδώνης· καὶ ἕνεκα τῆς διαμεσότητος ταύ-
 τῆς ποτὲ μὲν λέγεται παρὰ τινῶν συγγραφέων ἐν
 Μολοσσίδι ὑπάρχον, ποτὲ δ' ἐξ ἄλλων ἐν Θεσπρω-
 τίᾳ, καὶ ἐπομένως ἐπέρχεται ἡ σύγχυσις παρὰ τῆς
 θέσεως τῆς Δωδώνης καὶ τοῦ Μαντείου, ὥστε δὲν
 δύναται τις νὰ λάβῃ εὐκρινῆ καὶ καθαρὰν ἰδέαν
 περὶ αὐτοῦ ἀκριβῶς ποῦ κεῖται, ἐν Θεσπρωτίᾳ ἢ ἐν
 Μολοσσίᾳ. Τοιαύτην λοιπὸν ἀμφοταλάντευσιν ὅπως
 ἄρωμεν, δεόν νὰ παραδεχθῶμεν τὸ διάμεσον τῆς ὑ-
 πάρξεως τῆς ἱερᾶς Δωδωναίας περιφερείας, καὶ οὕ-
 τως αἴρεται συνάμα καὶ πᾶσα σύγχυσις τῶν συγ-
 γραφέων καὶ διαρωτίζεται ἀρκετὰ τὸ ζήτημα. Τοι-
 αύτην δὲ ἱερὰν χώραν παραδεχόμεθα ἡμεῖς τὴν πε-
 ριοχὴν τῆς Στουγάραιας, ὡς κειμένην μεταξὺ Θεσ-
 πρωτίας ἐξ ἑνὸς καὶ Μολοσσίδος ἐκ τοῦ ἄλλου, καὶ
 ἔχουσαν καὶ τὸ ὄρος Τόμαρον, εἰς οὗ τὰς ὑψηλείας
 ἔκειτο ἡ Δωδώνη. Πλεῖστα δὲ ὅσα ἀρχαῖα ἐρεί-
 πια ἀπαντῶνται ἐν αὐτῇ, καὶ μάλιστα τῶν Ἑλλ-
 λῶν, Σελλῶν καὶ Ἑλλάσων, ὧν ἀνεκάλυψα τὰς
 θέσεις, ἐπιμνηστικῶς ἐκ τε τῶν ἐρείπιων, ἐκ
 τε τῶν εἰς τὰ στόματτα τοῦ λαοῦ διασωθεισῶν ὀ-
 νομασιῶν, καὶ ἐκ τοῦ ἐνταῦθα συμβιβασμοῦ τῶν
 παραστάσεων, ἐκθέσεων καὶ γνωμῶν τῶν τε Ἑλλή-
 νων καὶ Λατίνων Συγγραφέων, ἐπιλυομένου ἐνταῦθα
 ἀρμοδιώταττα τοῦ πολυκρότου τούτου ζητήματος
 καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, ὑφ' αἷς δυνατὸν ἵνα θεωρη-
 θῇ (α). Ἄρα οἱ Σελλοὶ τοῦ Ὀμήρου οὐκ ἦσαν ἐν τῷ
 σημερινῷ Σουλίῳ οἱ Σουλιῶται, ὡς ἐδόξαζεν ὁ πε-
 ριηγητὴς Ἄγγλος ἀλλ' εἰς τὰ «Σελλά», ἃ τινὰ κεῖν-
 ται εἰς τὰς Β. πλευρὰς τῆς Στουγάραιας παρὰ τῆ

ἐπαρχίᾳ Ἀργυροκάστρου (Ἀρυσπίδι, τμήματι τῆς
 Μολοσσίας), καὶ ὧν οἱ ἀνυπτόποδες καὶ χαμαιεῦνας
 κληρικὸι διευθέτουσιν τὰ τοῦ Μαντείου μετὰ τῶν λοι-
 πῶν, ὡς γνωστὸν. Περὶ τῆς θέσεως τῶν Ἑλλῶν καὶ
 Ἑλλόπων ἴδε Κριτικ. Ἐπιστάσις ἐν Πάτραις ἐκδοθεί-
 σας σελ. 49 — 87. 88. — 89. Ἐπειδὴ τὰ στενὰ
 ὄρια τῆς διατριβῆς ταύτης, καθὼς ἄλλον σκοπὸν ἐχού-
 σης, δὲν ἐπιτρέπουσι περισσοτέραν ἔκτασιν ἐπὶ τοῦ
 ζητήματος τούτου, ἐπιφυλασσόμεθα ὅπως ἰδίᾳ περὶ
 τούτου γράψαντες ἐκθέσωμεν τὰ δεόντα.

Ἰδόμεν ἤδη καὶ ὅσα ὁ Κ. Περρραιβὸς εἶπε τῷ Ἄγ-
 γλῶ περὶ τοῦ Σολλίου, ὅπερ ἀναφέρει ὁ Θουκυδίδης,
 καὶ ὅπερ ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς ἐνόμιζεν εἶναι ταῦτα
 τῷ σημερινῷ Σουλίῳ. Ἀλλὰ τὸ μὲν Σόλλιον τοῦ
 Θουκυδίδου ἦν παραθλάσσιον καὶ λιμὴν, ὅπου προσ-
 ωρμίσθη ὁ Δημοσθένης ἀπάρας ἐκ Λευκάδος, ἐν ᾧ
 τὸ σημερινὸν Σούλι κεῖται εἰς τὴν μεσόγειον ἐπὶ τοῦ
 ὄρους, ἀπέχον τῆς θαλάσσης ὑπὲρ τὰς ἐξ ὥρας κατ'
 εὐθείαν γραμμὴν, οὔτε λιμὴν ἄλλον ἔχει πλησιέ-
 στερον ἐκτὸς τῆς λεγομένης «Σπλάγτσα». Ἄλλως
 δ' ὁ Δημοσθένης σκοπὸν οὐκ εἶχεν ἵνα παραπλεύσῃ
 τὰς ἀκτὰς τῆς Ἠπείρου ληίζων τὰ παράλια αὐτῆς,
 ἀλλὰ πρὸς τὰ Ν. Α. τῆς Λευκάδος ἐκπλέων διευθύ-
 νετο πρὸς τὰ παράλια τῆς Αἰτωλο-Ἀκαρνανίας, ὡς
 ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐπομένου χωρίου τοῦ Θουκυδίδου,
 ὅπερ ἀνέγνωσε τῷ Ἄγγλῳ ὁ κ. Περρραιβός· «Κοινώ-
 »σας δὲ τὴν ἐπίνοιαν τοῖς Ἀκαρνανῶσιν, ὡς οὐ προσε-
 »δέξαντο διὰ τῆς Λευκάδος τὴν οὐ περιτείχισιν, αὐ-
 »τὸς τῆ λοιπῆ στρατιᾷ Κεφαλλῆσι καὶ Μεσσηνίοις,
 »καὶ Ζακυνθίοις καὶ Ἀθηναίων τριακοσίοις, τοῖς ἐπι-
 »βάταις τῶν σφετέρων ναῶν (αἱ γὰρ πεντεκαίδεκα
 »τῶν Κερκυραίων ἀπῆλθον νῆες) ἐστράτευσεν ἐπ'
 »Αἰτωλοῦς· ὡρμάτο δ' ἐξ Θίνεωνος τῆς Λοκρίδος· οἱ
 »δὲ Ὀζόλαι οὗτοι Λοκροῖς ξύμμαχοι ἦσαν, καὶ ἔδει
 »αὐτοὺς πανστρατιᾷ ἀπαντῆσαι τοῖς Ἀθηναίοις εἰς
 »τὴν μεσόγειον.» Ἐξηγοῦντες λοιπὸν τὴν ἐννοίαν
 τοῦ ἱστορικοῦ καὶ ἐρευνῶντες τὸν σκοπὸν τῆς ἀπὸ
 Λευκάδος ἀποπλεύσεως τοῦ Δημοσθένους πρὸς τὰ
 παράλια τῆς Αἰτωλο-Ἀκαρνανίας, ὅπως ἐπιτεθῆ
 κατὰ τῶν μεσογειοτέρων, πιθανὴν εὐρίσκομεν καὶ
 τὴν κατὰ τὰ παράλια ταῦτα ὑπαρξίν τοῦ Σολλίου,
 ᾧ παρέπλευσεν ὁ ῥηθεὶς στρατηγός· ὅθεν ἵνα εἰσ-
 βάλῃ ὁ Δημοσθένης εἰς τὰς ῥηθείσας ἐπαρχίας, δὲν
 εἶχε, νομίζομεν, ἄλλο καταλληλότερον μέρος ἵνα
 κίμῃ τὴν ἀπόβασιν, εἰμὴ εἰσελθὼν εἰς τὸν Κορινθια-
 κὸν κόλπον ἀκοιβ. σθῆ εἰς τὰ παράλια τῶν Λοκρῶν,
 πλησίον τῆς Ναυπάκτου Ἰσως, ὅπου φυσικῶ τῷ λό-
 γῳ πιθανὸν νὰ ὑπῆρχε καὶ τὸ Σόλλιον. Ἐντεῦθεν
 δ' ἐνωθεὶς μετὰ τῶν συμμάχων Λοκρῶν ἔμελλεν ἵνα
 ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, ὡς ἡ συνέχεια τῆς
 ἱστορίας διαλαμβάνει. Ἐντεῦθεν ἀπέχει τὸ σημερι-
 νὸν Σούλιον ὑπὲρ τὰς τέσσαρας ἡμέρας, καὶ τὸ μὲν

(α) Ταῦτα διαπραγματεύθη ἐν ἐκτάσει ἐν ταῖς πύρροις ἐν
 Πάτραις ἐκδοθείσαις Κριτικαῖς ἐπιστάσεσιν.

ὑπάρχει ἐν Ἠπειρῷ, τὸ δὲ Σόλλιον τοῦ Θουκυδίδου ἐν ταῖς παραλίαις τῆς Αὐτικῆς Ἑλλάδος, ὥστε φανερόν ἤδη γίνεται παντὶ, ὡς καὶ τῷ Ἄγγλῳ ἐκείνῳ, ὅτι ἀλλαγῶ μὲν ἦσαν οἱ καθ' Ὀμηρον Σελλοὶ, ἀλλαγῶ δὲ τὸ Σόλλιον τοῦ Θουκυδίδου, καὶ ἀλλαγῶ τὸ ἡμέτερον Σούλι. Καὶ οἱ μὲν Σελλοὶ, ὡς εἶπομεν, ἐν τῇ Ἠπειρῷ παρὰ τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀργυροκάστρου, τὸ δὲ Σόλλιον ἐν ταῖς παραλίαις τῆς Αὐτικῆς Ἑλλάδος ἦν, καὶ τὸ ἡρωϊκὸν Σούλι ἐν ταῖς μεσογειοτέροις τῆς Ἠπειροῦ ὑπάρχει, παρὰ ταῖς ἐπαρχίαις Παρραμυθίαις καὶ Ἰωαννίνων.

Οὐδὲ τὸ ἀρχαῖον ἐθνῶριον τῆς Ἠπειροῦ, τοὺς Σουλλίονας, ἐνταῦθα ὑποθετόν, καθότι οὗτοι ἦσαν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Χρονίας διατελοῦντες ὑπὸ τὴν ἐπὶ ῥοπὴν τῶν Χρόνων. Τὸ δ' ἡμέτερον Σούλιον εὐρίσκεται πλησίον τῆς Θεσπρωτίας καὶ κατοικήθη κατὰ τὴν παράδοσίν μας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς πιθανῶς ἐκείνης, καθ' ἣν οἱ μωαμεθανοὶ ἐξηπλοῦντο ἐν τῇ Ἠπειρῷ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ περιφήμου Σκεντέρμπεη, καὶ καθ' ἣν ἐξεπατριώθησαν οἱ ἡμέτεροι Σουλανιώται, ὡς εἶδομεν. Τὴν παράδοσιν ταύτην, τὴν ὑπαρξίν τῶν ἐρείπιων τῶν Σουλανῶν, τὴν ὑπαρξίν τῆς ὀνομασίας «*Σουλανά*» εἰς τὰ στόματτα τοῦ λαοῦ τῶν μερῶν ἡμῶν, ἢ ἐπὶ τῷ Διαγωνισμῷ τῷ Ἠπειρωτικῷ παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἐκλεχθεῖσα ἐπιτροπὴ ἀγνοεῖται διατί ἀπέδωκεν εἰς τὸν ἐμὸν ὑπερβολικὸν πατριωτισμὸν ἐν τῇ κατὰ 1865 ἐκθέσει αὐτῆς. Παρακαλοῦνται ὅμως τὰ μέλη αὐτῆς ὅπως ἐπισκεφθῶσι τὰ «*Σουλανά*,» ἴδωσιν ἰδίους ὀφθαλμοῖς τὰ ἐρείπια αὐτῶν, μάθωσι τὴν παράδοσιν καὶ ἀκούσωσιν ἰδίους ὡσὶ τοῦ ὀνόματος Σουλανῶν, καὶ τότε δὴ τότε σὺν τῷ πατριωτισμῷ μου καθαρὰ θέλουσι διῶδει καὶ τὸν ἀκραιφνῆ περὶ τὴν ἐπιστήμην ζήλόν μου. Τὸ ὄνομα «*Σούλι*» ἀπαντᾶται καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἀπ' αὐτῆς τῆς 16' ἑκατονταετηρίδος εἰς τὴν Αὐτικὴν, παρὰ τὸν Μαραθῶνα, ὑπῆρχε, ὑπάρχει δὲ καὶ σήμερον ἐτι χωρίον «*Σούλι*,» καλούμενον, ἐν ᾧ ὁ Δεσπότης τῶν Σαλώνων Θωμᾶς ὁ Γ' κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦ Μωρέως ὑπὸ Buchon, ἔλαβε γενεαλογικὴν κατοχὴν (ἴδε χρον. Γαλαξειδίου ὑπὸ Σάθα σελ. 69) κτλ.

Τὸ δ' ὄνομα «*Σούλι*» προήχθη ἴσως ἐκ τοῦ Sola Sula, Sole, κατὰ τὰς διαφόρους δηλαδὴ μετατροπὰς, ἃς ἐλάμβανον τὰ ὀνόματα ἐν τοῖς βαρβάραις καιροῖς τοῦ μεσαίωτος, ὅπως καὶ τὰ ἡμέτερα Σουλανά ἴσως ἐκ τοῦ Sula προσθήκη τοῦ na παρήχθησαν ἄρα ὅπως ἀπαράδεκτον τοῦ λοιποῦ ὅτι ἕνεκα φόβου παρήχθη τὸ ὄνομα Σούλι. Διὰ τί ὅμως ὠνομάσθη «*Σούλι*» τὸ μέρος αὐτὸ τῆς Ἠπειροῦ καὶ παρὰ τίνος καὶ πότε, ἀκριβῶς προσδιορισμένον δὲν ὑπάρχει· ἀλλ' αἱ ἀγαθῆ τύχη ἀπὸ τίνος ἐπιτυχῶς ἀρ-

ζάμεναι ἔρευναι τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν μεσαίωτος ἴσως διαλευκάνωσι καὶ τὰ περὶ τούτου.

Ἐγγραφον Ἀθήνησι 1867 κατὰ μῆνα Ἰούλιον.

A. ΠΕΤΡΙΔΗΣ.

Ο ΣΧΕΔΙΟΓΡΑΦΟΣ.

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἴδε φυλ. 419.)

⚡

Ἡ Διαθήκη.

Τέλος ἔφθασε καὶ ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἔπρεπε νὰ δημοσιευθῇ ἡ διαθήκη· διὰ τοῦτο ἐπορεύοντο κατ' αὐτὴν οἱ κληρονόμοι εἰς τὸ δικαστήριον.

Ὁ ὑποδηματοποιὸς Μαστρολευθέρης Κούντας ἦτο ὁ πρῶτος, ὅστις λίαν πρῶτ' ἐξυπνήσας ἐβάδιζε τὴν πρὸς τὸ δικαστήριον φέρουσαν ὁδόν. Πρὸ μιᾶς ὥρας δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάσῃ πλέον εἰς τὴν οἰκίαν. Τὴν παρελθοῦσαν νύκτα εἶχεν ἐνυπνιασθῆ ὁ ἄθλιος ὅτι διερχόμενος δάσος τι ἀπῆντησε γάταν ὠραισιτάτην, ποικιλόδερμον καὶ παχεῖαν. Ὁ Μαστρολευθέρης ἐνόμισεν ὅτι τὸ δῆμα τῆς ἦτο πολύτιμον, διὰ τοῦτο ἐπροσπάθει νὰ τὴν συλλάβῃ. Ἐτρεχε λοιπὸν ἀπὸ θάμνου εἰς θάμνον, καὶ ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον· ἐν ταῦτοις εἰς μάτην, ἐπειδὴ τὸ εὐκίνητον ζῶον πάντοτε ὑπεξέφευγε. Περιβλέψας τέλος εἶδεν ὅτι εἶχεν ἀποπλανηθῆ, καὶ δὲν ἠδύνατο μ' ὅλας τὰς προσπαθείας νὰ εὕρῃ τὴν εἰς τὴν οἰκίαν του φέρουσαν ὁδόν· μ' ὅλα ταῦτα κατάρθωσε νὰ ἴδῃ μακρόθεν τὸ ἐργαστήριόν του, ἐντὸς δὲ αὐτοῦ εὐρίσκετο ἡ γάτα ἐξηπλωμένη μ' ὅλην τὴν ἄνεσιν ἐπὶ σωροῦ τινος παλαιῶν ὑποδημάτων.

Ἄν καλῶς ἔβλεπεν ἡ γάτα ἐκράτει τότε διὰ τῶν ποδῶν καὶ ὀδόντων τῆς ἀνθρώπινον κεφαλὴν, ἣτις εἶχε τοὺς χαρακτῆρας τοῦ προσώπου τοῦ Φιλοθέου, ὅστις ἐφαίνετο ὅτι περιγελᾷ αὐτὸν περιφρονητικῶς.

Κατ' ἀρχὰς τὸ ἐνύπνιον δυσπρόστησε τὸν Μαστρολευθέρην· αἰφνης ὅμως ἐσυλλογίσθη τὸν ὄνειρακρίτην του· εὐθὺς λοιπὸν ἤρπασεν αὐτὸν κείμενον ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν του — ἐπειδὴ ὑπὸ τοῦτο ἔθετεν ἐκάστην νύκτα τὸν πολύτιμόν του τοῦτον θησαυρὸν — ἀνεπήδησεν ἐκ τῆς κλίνης, ἤναψε φῶς καὶ ἀνεζήτησε, γάτα· δάσος· ἀποπλάνησις καὶ ἐργαστήριον, ἅπαντα ταῦτα εὐρίσκοντο εἰς τοὺς ἀριθμοὺς 60. 45. 25 καὶ 70, ἐπρόσθεσεν ὅλους αὐτοὺς καὶ εὗρε τὸ ἄθροισμα 200, ἀνεζήτησε περαιτέρω καὶ ἀνέγνωσεν· ὅταν ἐκ τεσσάρων ἀριθμῶν τοῦ ἐνυπνίου ἀποτελεῖται τὸ ἄθροισμα 200 — ἐνταῦθα δὲ ἦτο ἀποτετυπωμένον μέλαν ἐπὶ λευκοῦ — τοῦτο εἶναι